

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ

GIUSEPPE TESAURO

της 28ης Ιουνίου 1994 *

*Κύριε Πρόεδρε,
Κύριοι δικαστές,*

1. Με την παρούσα υπόθεση τίθενται και πάλι στην κρίση του Δικαστηρίου τα αποκαλούμενα θαλάσσια διαπύλια τέλη που είχαν αποτελέσει αντικείμενο της υποθέσεως C-163/90, *Legros*, επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση της 16ης Ιουλίου 1992¹. Πρόκειται, ως γνωστόν, για χρηματική επιβάρυνση ισχύουσα στα γαλλικά υπερπόντια διαμερίσματα (ΓΥΔ) και πλήττουσα τα εισαγόμενα στα εν λόγω εδάφη εμπορεύματα, ανεξάρτητα από την προέλευση και/ή την καταγωγή τους, είτε πρόκειται για άλλο κράτος μέλος της Κοινότητας, είτε για τρίτη χώρα, είτε, ακόμη, για άλλη περιοχή της ίδιας της Γαλλίας. Με την προαναφερθείσα απόφαση στην υπόθεση *Legros*, το Δικαστήριο έκρινε ότι τα θαλάσσια διαπύλια τέλη συνιστούν φορολογική επιβάρυνση αποτελέσματος ισοδύναμου προς εισαγωγικό δασμό, αποφανόμενο περαιτέρω ότι δεν ασκεί επιρροή για τους σκοπούς του νομικού χαρακτηρισμού των τελών το γεγονός ότι η επιβάρυνση πλήττει εξίσου και τα εισαγόμενα στην περιφέρεια αυτή εμπορεύματα που προέρχονται από άλλα τμήματα του γαλλικού εδάφους.

Συναφώς, υπενθυμίζω, πρώτον, ότι επίδικο αντικείμενο στην υπόθεση *Legros* ήταν κυρίως το ότι τα προαναφερθέντα τέλη έπλητταν τα προερχόμενα από άλλα κράτη μέλη εμπορεύματα (καθώς και από τρίτη

χώρα με την οποία η Κοινότητα είχε συνάψει συμφωνία περί ελευθέρων συναλλαγών), ήτοι εμπορεύματα κατά κυριολεξία «εισαγόμενα». Δεύτερον, η εν λόγω απόφαση περιόρισε τα διαχρονικά αποτελέσματά της, υπό την έννοια ότι δεν θα μπορούσε να γίνει επίκληση του ασυμβιβάστου των τελών με τη Συνθήκη, προκειμένου να θεμελιωθεί αξίωση για επιστροφή των αντιστοιχών τελών που είχαν καταβληθεί πριν από την έκδοση της αποφάσεως, με εξαίρεση τις περιπτώσεις όσων είχαν ήδη ασκήσει αγωγή.

2. Στις 22 Δεκεμβρίου 1989, ήτοι πριν από την έκδοση της ανωτέρω αποφάσεως του Δικαστηρίου αλλά μετά την επέλευση των πραγματικών περιστατικών της, εκδόθηκε, κατ' εφαρμογήν των άρθρων 227, παράγραφος 2, και 235 της Συνθήκης, η απόφαση 89/688/ΕΟΚ του Συμβουλίου², η οποία, ενόψει του ρόλου των τελών που συνίσταται στην ενθάρρυνση της οικονομικής και κοινωνικής αναπτύξεως των ΓΥΔ, αλλά και της εκτιμήσεως ότι απαιτείται μεταρρύθμιση της ισχύουσας ρυθμίσεως περί τελών προς τον σκοπό της πλήρους ενσωματώσεως των ανωτέρω περιοχών στη διαδικασία υλοποίησεως της εσωτερικής αγοράς³, προέβλεψε στο άρθρο 1 ότι οι γαλλικές αρχές όφειλαν να τροποποιήσουν έως τις 31 Δεκεμβρίου 1992 το καθεστώς το θαλασσιών διαπυλίων τελών, ώστε τούτο να εφαρμόζεται αδιακρίτως στα εισαγόμενα και στα παραγόμενα στα ΓΥΔ προϊόντα.

2 — Απόφαση σχετικά με το καθεστώς που διέπει την εισφορά θαλάσσης (θαλάσσια διαπύλια τέλη) στα γαλλικά υπερπόντια διαμερίσματα (ΕΕ 1989, L 399, σ. 46).

3 — Βλ., συναφώς, τις αιτιολογικές σκέψεις 3 έως 6 της οικείας αποφάσεως.

* Γλώσσα του πρωτοτύπου: η ιταλική.
1 — Συλλογή 1992, σ. I-4625.

Με το άρθρο 2 της αποφάσεως προεβλέφθη η δυνατότητα χορηγήσεως μερικών ή ολικών απαλλαγών υπέρ των τοπικών προϊόντων, με γνώμονα τις οικονομικές ανάγκες· πάντως, οι απαλλαγές αυτές δεν έπρεπε να υπερβαίνουν τα δέκα έτη από την έναρξη ισχύος του νέου καθεστώτος. Τέλος, στο άρθρο 4 ορίζεται ότι «εν αναμονή της ενάρξεως εφαρμογής του τροποποιημένου καθεστώτος των θαλασσιών διαπυλίων τελών σύμφωνα με τις αρχές που ορίζονται στο άρθρο 1, η Γαλλική Δημοκρατία εξουσιοδοτείται να διατηρήσει, έως τις 31 Δεκεμβρίου 1992 το αργότερο, το ισχύον καθεστώς θαλασσιών διαπυλίων τελών (...)».

Αυτή ακριβώς είναι η διάταξη που αποτελεί αντικείμενο συζητήσεως στα πλαίσια της παρούσας υποθέσεως⁴.

3. Τα προδικαστικά ερωτήματα που υπέβαλαν στο Δικαστήριο το tribunal d'instance του Saint-Denis (της νήσου Réunion) και το cour d' appel de Paris αποτελούν, τουλάχιστον από μια άποψη, τη λογική συνέπεια της αποφάσεως στην υπόθεση Legros, εμφανίζουν δε και μια ειδική πτυχή όχι αμελητέας σημασίας. Στα πλαίσια των εκκρεμών ενώπιον του δικαστή του Saint-Denis (αναφέρομαι στις υποθέσεις C-407/93 έως C-411/93) δικών, οι ενάγοντες αξίωσαν την επιστροφή όλων των ποσών που είχαν καταβάλει ως θαλάσσια διαπύλια τέλη κατά

την περίοδο μεταξύ Ιουλίου και Δεκεμβρίου 1992 λόγω της εισαγωγής στην ανωτέρω περιοχή εμπορευμάτων προερχομένων είτε από κράτη μέλη της ΕΟΚ, είτε από τρίτες χώρες, είτε, τέλος, από άλλες περιοχές της Γαλλίας. Υπενθυμίζω ότι, στο πλαίσιο της υποθέσεως C-409/93, η πληρωμή των τελών αφορούσε αποκλειστικώς γαλλική μπίρα.

Λαμβάνοντας υπόψη τη σημασία της αποφάσεως που εκδόθηκε στην υπόθεση Legros, και ειδικότερα το γεγονός ότι εξ αυτής δεν μπορεί να συναχθεί ότι η απαγόρευση των θαλασσιών διαπυλίων τελών επεκτείνεται και στα τέλη που εισπράττονται για αμιγώς γαλλικές συναλλαγές, ο εθνικός δικαστής ερωτά:

α) αν οι διατάξεις των άρθρων 9 επ. της Συνθήκης ΕΟΚ έχουν, στον βαθμό που καθιερώνουν το ενιαίο του κοινοτικού τελωνειακού εδάφους, την έννοια ότι απαγορεύουν την είσπραξη από κράτος μέλος επιβαρύνσεως κλιμακωμένης ανάλογα με τη δασμολογητέα αξία των αγαθών επί εμπορευμάτων λόγω της εισαγωγής τους σε περιφέρεια κράτους, έστω και αν πρόκειται για εμπορεύματα προερχόμενα από άλλες περιφέρειες του ίδιου κράτους και

β) αν είναι έγκυρο το άρθρο 4 της αποφάσεως 89/688/ΕΟΚ, με το οποίο επετράπη στη Γαλλική Δημοκρατία να διατηρήσει προσωρινά, το αργότερο μέχρι τέλους Δεκεμβρίου 1992, το ισχύον καθεστώς των θαλασσιών διαπυλίων τελών.

4 — Στην πραγματικότητα, ο γενικός εισαγγελέας Jacobs, διατυπώνοντας τις προτάσεις του στην υπόθεση Legros, κάλεσε το Δικαστήριο να αποφανθεί και επί του κύρους της αποφάσεως του 1989, κατά το μέτρο που ενέκρινε προσωρινή διατήρηση του ισχύοντος τότε καθεστώτος. Πάντως, το Δικαστήριο δεν έδωσε συνέχεια στο σημείο αυτό των προτάσεών του, επειδή, όπως αναφέρεται στην απόφαση, τα πραγματικά περιστατικά της υποθέσεως που είχε παρατεμφθεί προηγουμένως, όπως ήδη υπογραμμίστηκε, της αποφάσεως, ενώ, εξάλλου, ήταν εκτός συζητήσεως το να μην παραγάγει η απόφαση αναδρομικώς κανένα έννομο αποτέλεσμα.

Αντίθετα, στα πλαίσια της κυρίας δίκης στην υπόθεση C-363/93, επειδή αντικείμενο της διαφοράς είναι τα θαλάσσια διαπύλια τέλη που εισπράττονται από το 1974 αποκλειστικώς επί προϊόντων (αλεύρων) προερχομένων από τη μητροπολιτική Γαλλία και εισαγομένων στη Μαρτινίκα, το *cour d'appel de Paris* έκρινε ότι το προδικαστικό ερώτημά του έπρεπε να περιοριστεί στο ζήτημα του κύρους και μόνο της απόφασης του Συμβουλίου της 22ας Δεκεμβρίου 1989. Πράγματι, ο αιτών δικαστής εκτίμησε ότι όφειλε να κάνει δεκτή την προσφυγή που είχε ασκηθεί προτού εκδοθεί η απόφαση στην υπόθεση Legros, κατά το μέρος που αυτή αφορούσε την ισχύουσα μέχρι την έκδοση της αμφισβητούμενης απόφασης του Συμβουλίου επιβάρυνση, θεωρώντας εκ προοιμίου ότι ο νομικός χαρακτηρισμός της επιβαρύνσεως, όπως προκύπτει από την απόφαση του Δικαστηρίου — άρα, η απαγόρευση διατηρήσεως φορολογικών επιβαρύνσεων αποτελέσματος ισοδυνάμου προς δασμό κατά τα άρθρα 9 επ. της Συνθήκης — αφορούσε και τις αμιγώς γαλλικές συναλλαγές.

4. Τέλος, θεωρώ χρήσιμο να επιστήσω προκαταβολικά την προσοχή επί του γεγονότος ότι στις εκκρεμείς ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου της Réunion δίκες ετέθη περαιτέρω το ζήτημα του συμβιβαστού με τη Συνθήκη της επιβολής των αμφισβητούμενων τελών για τις εισαγωγές από τρίτες χώρες. Κατόπιν αυτού, εκτιμώντας ότι τα άρθρα 9 και 13 δεν ισχύουν προδήλως όταν πρόκειται για παρόμοια προϊόντα, εκτός αν αυτά βρίσκονται σε ελεύθερη κυκλοφορία ή διέπονται από ειδικές εμπορικές συμφωνίες που συνήψε η Κοινότητα, υποθετική περίπτωση που δεν αποδείχθηκε εν προκειμένω, ο δικαστής έκρινε ότι δεν ήταν απαραίτητο να υποβάλει σχετικό ερώτημα στο Δικαστήριο. Συναφώς, περιορίζομαι να παρατηρήσω

ότι, λόγω της μη υποβολής συγκεκριμένου ερωτήματος στο Δικαστήριο, εφόσον αναγνωρίστηκε άπαξ ότι τα θαλάσσια διαπύλια τέλη χαρακτηρίζονται ως επιβάρυνση αποτελέσματος ισοδυνάμου προς δασμό, θα μπορούσε να τεθεί, στον βαθμό που αφορά τις εισαγωγές από τρίτες χώρες, το ζήτημα του συμβιβαστού τους προς τους κανόνες της Συνθήκης περί τελωνειακής ενώσεως. Πράγματι, το Δικαστήριο έκρινε επανειλημμένα ότι τα άρθρα 18 έως 29, καθώς επίσης και το άρθρο 113 της Συνθήκης, απαγορεύουν στα κράτη μέλη να μεταβάλουν το ύψος της επιβαρύνσεως που προκύπτει από το κοινό δασμολόγιο με την επιβολή προσθέτων εθνικών τελών ή φόρων⁵.

Κύρος του άρθρου 4 της αποφάσεως 89/688/ΕΟΚ

5. Αναφορικά με το κύρος του άρθρου 4 της αποφάσεως 89/688/ΕΟΚ, συντάσσομαι με τις προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Jacobs στην υπόθεση Legros: πράγματι, νομίζω ότι τα επιχειρήματα που προβλήθηκαν εν προκειμένω δεν παρέχουν έδαφος για οποιαδήποτε μεταβολή της απόψεως εκείνης.

6. Συναφώς, το Συμβούλιο υποστηρίζει, πρώτον, ότι τα θαλάσσια διαπύλια τέλη θα

5 — Βλ., συναφώς, την απόφαση της 13ης Δεκεμβρίου 1973 στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις 37/73 και 38/73, *Diamanarbeiders* (Συλλογή τόμος 1972-1973, σ. 883) υπό την αυτή έννοια, βλ. περαιτέρω τις αποφάσεις της 16ης Μαρτίου 1983 στην υπόθεση 266/81, *SIOF* (Συλλογή 1983, σ. 731, ειδικότερα σκέψεις 16 έως 19), και στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις 267/81 έως 269/81, *SPI* και *SAMI* (Συλλογή 1983, σ. 801, ειδικότερα σκέψεις 26 και 27).

έπρεπε, μετά την επίδικη απόφαση, να θεωρούνται ως κοινοτικό φορολογικό μέτρο και όχι ως χρηματική επιβάρυνση επιβαλλόμενη μονομερώς από κράτος μέλος: υπό την έννοια αυτή, εκφεύγει της εφαρμογής των άρθρων 9 επ. της Συνθήκης. Όσον αφορά, στη συνέχεια, το θεμέλιο της κοινοτικής αρμοδιότητας προς έκδοση της πράξεως, υπογραμμίζεται ότι το άρθρο 227, παράγραφος 2, τρίτο εδάφιο, αναθέτει στα θεσμικά όργανα της Κοινότητας τη μέριμνα για την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη των ΓΥΔ: εφόσον, όμως, η βαλλόμενη πράξη ήταν αναγκαία για την επιδίωξη του σκοπού αυτού, χωρίς τα άρθρα της Συνθήκης να προβλέπουν τη δυνατότητα αναλήψεως εν ανάγκη της απαιτούμενης δράσεως, η επίκληση του άρθρου 235 καθίσταται απολύτως θεμιτή, δεδομένου ότι στην προκειμένη περίπτωση πληρούνται οι προϋποθέσεις εφαρμογής του.

Το ίδιο επιχειρήμα επικαλέστηκαν, όσον αφορά το κύρος της αποφάσεως 89/688/ΕΟΚ, η Γαλλική και η Ισπανική Κυβέρνηση, καθώς και η Επιτροπή. Ειδικότερα, η τελευταία, επιβεβαιώνοντας την ορθότητα της υποστηριζομένης απόψεως, εμμένει στο ότι το άρθρο 227, παράγραφος 2, τρίτο εδάφιο, παραπέμπει στη διαδικασία του άρθρου 226, το οποίο προέβλεπε τη δυνατότητα διατυπώσεως γενικής ρήτηρας διασφαλίσεως, κατά τη μεταβατική περίοδο, σε περίπτωση σοβαρών δυσχερειών σε τομέα της οικονομικής δραστηριότητας ή λόγω της οικονομικής καταστάσεως σε ορισμένη περιοχή, θεωρώντας ότι τα κράτη μέλη είχαν τη δυνατότητα να παρεκκλίνουν από τους κανόνες της Συνθήκης εντός των ορίων και υπό τους όρους που είναι απόλυτα αναγκαίοι. Επειδή η επίκληση του άρθρου 226 είναι πλέον αδύνατη, ενώ το άρθρο 227 εξακολουθεί να ισχύει, η Επιτροπή θεωρεί ότι ο επιδιωκόμενος με την εν λόγω διάταξη σκοπός επιτυγχάνεται, κατά την ίδια διάταξη του άρθρου 226, κάνοντας

χρήση άλλης νομικής βάσεως και συγκεκριμένα του άρθρου 235.

Επομένως, κατά την Επιτροπή, δεν μπορεί να υφίστανται αμφιβολίες ως προς την αναγκαιότητα του εκδοθέντος μέτρου στον βαθμό που, αν μπορούν να θεωρηθούν ότι συμβιβάζονται με την κοινή αγορά, κατά την έννοια του άρθρου 93, παράγραφος 3, «οι ενισχύσεις για την προώθηση της οικονομικής αναπτύξεως περιοχών, στις οποίες το βιοτικό επίπεδο είναι ασυνήθως χαμηλό ή στις οποίες επικρατεί σοβαρή υποαπασχόληση», πράγμα το οποίο δεν αμφισβητείται για τα ΓΥΔ, δεν υφίστανται λόγοι που να αποκλείουν ότι η επιδίωξη του στόχου αυτού δεν επιτρέπει την παρέκκλιση, κατ'εξαίρεση και προσωρινά, από τους κανόνες σε θέματα ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων.

7. Θεωρώ ότι τα εν λόγω επιχειρήματα — που, τουλάχιστον μερικώς, ανασκευάζουν την άποψη που υποστηρίχθηκε ήδη επ' ευκαιρία της υποθέσεως Legros — μπορούν να γίνουν δεκτά. Όσον αφορά τη φερόμενη «κοινοτικοποίηση» των θαλασσιών διαπυλίων τελών, αρκεί να υπενθυμίσω ότι το γεγονός απλώς και μόνο ότι η ρύθμιση κράτους μέλους αντικαθίσταται από κοινοτική, η οποία — αξίζει τον κόπο να υπογραμμιστεί και πάλι — περιορίζεται στην προκειμένη περίπτωση να εγκρίνει τη διατήρηση εθνικού μέτρου που αντίκειται, όπως αναγνωρίστηκε με απόφαση του Δικαστηρίου, στις διατάξεις της Συνθήκης, δεν είναι αφ' εαυτού και αυτομάτως επαρκές, ώστε να καταστήσει νομότυπο το εν λόγω μέτρο. Όσον αφορά τους κανόνες σε θέματα ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων επί των οποίων, ενόψει της αποφάνσεως του Δικαστηρίου στην υπόθεση Legros, απαγορεύεται η παράταση της ισχύος των τελών, το Δικαστήριο έκρινε επανειλημμένα, αναφερόμενο ειδικότερα στα άρθρα 30 έως 36,

ότι, καίτοι οι ανωτέρω διατάξεις «αφορούν κυρίως τα μονομερή μέτρα των κρατών μελών, αληθεύει, εντούτοις, ότι και τα κοινοτικά όργανα υποχρεούνται επίσης να σέβονται την ελευθερία των ενδοκοινοτικών ανταλλαγών, θεμελιώδη αρχή της κοινής αγοράς»⁶.

8. Αλλ' ούτε μπορεί περαιτέρω, για να υποστηριχθεί το κύρος της αποφάσεως 89/688/ΕΟΚ, να γίνει επίκληση των στόχων που πρέπει να επιδιώκουν τα θεσμικά όργανα της Κοινότητας κατά το άρθρο 227, παράγραφος 2, σε σχέση με όσα προβλέπει το άρθρο 235. Πράγματι, το επιχείρημα αυτό αντιπαρέχεται — όπως υπογράμμισε ορθά ο γενικός εισαγγελέας Jacobs με τις προτάσεις του στην υπόθεση Legros — τη θεμελιώδη διάκριση του άρθρου 227, παράγραφος 2, την οποία επιβεβαίωσε το Δικαστήριο με την απόφαση στην υπόθεση Hansen⁷, μεταξύ των διατάξεων που απαριθμούνται στο πρώτο εδάφιο — στις οποίες περιλαμβάνονται οι διατάξεις περί ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων — και που άρχισαν να ισχύουν αμέσως μετά την έναρξη ισχύος της Συνθήκης, και των λοιπών, η εφαρμογή των οποίων στα ΓΥΔ θα έπρεπε να λάβει χώρα σταδιακά και αφήνοντας, συνακόλουθα, στον μέγιστο δυνατό βαθμό το ενδεχόμενο εκδόσεως συναφώς ρυθμίσεως προσαρμοσμένης στις ειδικές απαιτήσεις των ανωτέρω τμημάτων του γαλλικού εδάφους. Πιστεύω ότι οποιαδήποτε άλλη λύση θα κατέληγε στην αλλοίωση της σημασίας και του περιεχομένου όχι μόνο του άρθρου 227 αλλά και του άρθρου 235, καθώς και της ειδικής διαδικασίας ολοκλήρωσεως των κοινοτικών αρμοδιοτήτων που καθιέρωσε το ίδιο.

6 — Βλ., για παράδειγμα, απόφαση της 29ης Φεβρουαρίου 1984 στην υπόθεση 37/83, Rewe-Zentrale κατά Landwirtschaftskammer Rheinland (Συλλογή 1984, σ. 1229, ειδικότερα σκέψη 18).

7 — Απόφαση της 10ης Οκτωβρίου 1978 στην υπόθεση 148/77 (Συλλογή τόμος 1978, σ. 563).

9. Πράγματι, αν θεωρούνταν εφικτό, με την επίκληση του άρθρου 235, να γίνεται παρέκκλιση από οποιαδήποτε διάταξη της Συνθήκης, προς επίτευξη του στόχου αναπτύξεως των ΓΥΔ, το αποτέλεσμα θα ήταν η παντελής κατάργηση της διακρίσεως που αποπειράται το άρθρο 227, παράγραφος 2, μεταξύ των διαφόρων ομάδων κανόνων της Συνθήκης. Επομένως, οφείλοντας να επιλέξουμε μεταξύ δύο πιθανών ερμηνειών συγκεκριμένης διατάξεως εκείνη που να της διασφαλίζει κανονιστικό περιεχόμενο, το εν λόγω αποτέλεσμα φαίνεται προφανώς ως ανεπιτρεπτό.

Εξάλλου, το γεγονός ότι στο άρθρο 227, παράγραφος 2, απαριθμούνται ρητώς οι τίτλοι και τα άρθρα της Συνθήκης που τυγχάνουν άμεσης εφαρμογής και στα ΓΥΔ συνδέεται με τη λειτουργία τους στα πλαίσια της γενικής οικονομίας του συστήματος που προβλέφθηκε. Όσον αφορά, ειδικότερα, τις απαγορεύσεις των άρθρων 9 επ., το Δικαστήριο, ήδη με την απόφαση της 14ης Δεκεμβρίου 1962 στην υπόθεση Επιτροπή κατά Μεγάλου Δουκάτου του Λουξεμβούργου και Βασιλείου του Βελγίου⁸, έκρινε ότι η σαφήνεια και η ανεπιφύλακτη έκταση εφαρμογής των απαγορεύσεων αυτών, καθώς και η λογική των διατάξεων που τις προβλέπουν εντός του εν γένει συστήματος της Συνθήκης — ειδικότερα δε η σύνδεσή τους με τις αρχές της ελεύθερης κυκλοφορίας των προϊόντων — αποτελούν απόδειξη της θεμελιώδους λειτουργίας τους «κατά συνέπεια, κάθε ενδεχόμενη εξαίρεση, άλλωστε στενής ερμηνείας, πρέπει να προβλέπεται ρητώς». Η μεταγενέστερη νομολογία του Δικαστηρίου επιβεβαίωσε, συχνά

8 — Συνεδικασθείσες υποθέσεις 2/62 και 3/63 (Συλλογή τόμος 1954-1964, σ. 799, ειδικότερα σ. 806 και 807).

μάλιστα κάνοντας χρήση κυριολεκτικώς των ιδίων εκφράσεων, την ανωτέρω αρχή⁹.

Ένα άλλο χωρίο της προαναφερθείσας αποφάσεως του 1962 έχει σημασία — όντας άλλωστε σαφέστερο — υπό την έννοια ότι, προκειμένου να χαρακτηριστεί ως οικονομική επιβάρυνση αποτελέσματος ισοδυνάμου προς δασμό και, συνακόλουθα, ως αντικειμένη προς το άρθρο 9, αρκεί η διαπίστωση ότι η οικεία επιβάρυνση παρεμποδίζει την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων και ότι απορρέει «όχι από κοινοτική διαδικασία αλλά από μονομερή απόφαση». Στην προκειμένη περίπτωση εμφανίζει ενδιαφέρον η φράση «απορρέει όχι από κοινοτική διαδικασία»: το άρθρο 227, παράγραφος 2, όπως προανέφερα, όχι μόνον δεν παρέχει στα κοινοτικά όργανα την εξουσία να παρεκκλίνουν από το άρθρο 9, αλλ' αποκλείει το ενδεχόμενο αυτό ρητώς¹⁰.

10. Στο σημείο αυτό θεωρώ χρήσιμο να υπενθυμίσω και την απόφαση του Δικαστη-

ρίου στην υπόθεση *Les commissionnaires réunis και les fils de Henri Ramel*¹¹. Το Δικαστήριο κλήθηκε να αποφανθεί επί του κύρους του άρθρου ενός κανονισμού σχετικά με την κοινή οργάνωση της αμπελοοικονομικής αγοράς, βάσει του οποίου επιτράπη στα κράτη μέλη παραγωγούς να θεσπίσουν και εισπράττουν, μετά το τέλος της μεταβατικής περιόδου και ενόσω δεν ίσχυαν όλα τα αναγκαία μέτρα για τη διαχείριση της εν λόγω αγοράς, φόρους αποτελέσματος ισοδυνάμου προς δασμούς στις ενδοκοινοτικές συναλλαγές επιτραπέζιου οίνου, εφόσον ήταν αναγκαίο για την αποφυγή διαταράξεων των αντιστοιχών αγορών.

Αφού επισήμανε ότι το άρθρο 38, παράγραφος 2, της Συνθήκης έχει την έννοια ότι οι προβλεπόμενες για την εγκαθίδρυση της κοινής αγοράς διατάξεις περιλαμβάνουν και τα γεωργικά προϊόντα, ενώ, εξάλλου, σε κανένα από τα επόμενα άρθρα 39 έως 46 δεν απαντά διάταξη επιβάλλουσα ή επιτρέπουσα, ρητώς ή έστω και σιωπηρώς, αλλά κατά τρόπο μονοσήμαντο, τη θέσπιση των εν λόγω φορολογικών επιβαρύνσεων, το Δικαστήριο αποφάνθηκε υπέρ της ακυρότητας των συναφών διατάξεων. Το Δικαστήριο μάλιστα προσέθεσε: «Από το σύνολο των ανωτέρω διατάξεων και από τις μεταξύ των σχέσεις προκύπτει ότι οι ευρείες εξουσίες που απονεμήθηκαν στα κοινοτικά όργανα, ειδικότερα σε τομεακό και περιφερειακό επίπεδο, όσον αφορά τον προστατευτικό της κοινής γεωργικής πολιτικής, πρέπει να ασκούνται, εν πάση περιπτώσει από του τέλους της μεταβατικής περιόδου, με προοπτική το ενιαίο της αγοράς, πράγμα που

9 — Βλ. αποφάσεις της 1ης Ιουλίου 1969 στην υπόθεση 24/68, Επιτροπή κατά Ιταλίας (Σύλλογή τόμος 1969-1971, σ. 55, ειδικότερα σκέψεις 4 και 10), και στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις 2/69 και 3/69, *Sociaal Fonds Diamantarbeiders* (Σύλλογή τόμος 1969-1971, σ. 59, ειδικότερα σκέψεις 7/8 και 11/12). Περαιτέρω, βλ. τις αποφάσεις της 19ης Ιουνίου 1973 στην υπόθεση 77/72, *Carolongo* (Σύλλογή τόμος 1972-1973, σ. 567, ειδικότερα σκέψεις 10 και 11), της 5ης Φεβρουαρίου 1976 στην υπόθεση 87/75, *Bresciani* (Σύλλογή τόμος 1976, σ. 59, ειδικότερα σκέψεις 7 έως 9), της 20ής Απριλίου 1978 στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις 80/77 και 81/77, *Les commissionnaires réunis και les fils de Henri Ramel* (Σύλλογή τόμος 1978, σ. 315, ειδικότερα σκέψεις 24 έως 26), της 7ης Μαΐου 1987 στην υπόθεση 193/85, *Co-Frutta* (Σύλλογή 1987, σ. 2085, ειδικότερα σκέψη 27), και της 2ας Φεβρουαρίου 1988 στην υπόθεση 61/86, *Ηνωμένο Βασίλειο κατά Επιτροπής* (Σύλλογή 1988, σ. 431, ειδικότερα σκέψη 9).

10 — Ως προς την αδυναμία επικλήσεως του άρθρου 227, παράγραφος 2, με σκοπό τον περιορισμό της εφαρμογής στα ΓΥΔ των διατάξεων που απαριθμούνται στο εν λόγω άρθρο, πρώτο εδάφιο, ή περαιτέρω με σκοπό την εγκαθίδρυση στις εν λόγω περιοχές και στους οικείους τομείς ειδικού καθεστώτος παρεκκλίσεως, συμφωνεί κατ' ουσίαν και η θεωρία: βλ. Dewost, «Article 227», στο *Le droit de la Communauté économique européenne* (Σχολιασμός Megret), τόμος 15, Βρυξέλλες 1987, σ. 474 επ. με περαιτέρω βιβλιογραφία.

11 — Απόφαση της 20ής Απριλίου 1978 στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις 80/77 και 81/77, όπως προαναφέρθηκε στην υπομείωση 9.

αποκλείει τον θεμιτό χαρακτήρα οποιουδήποτε μέτρου παρεμποδίζοντος την κατάργηση μεταξύ των κρατών μελών των δασμών (...) ή των φορολογικών επιβαρύνσεων ισοδύναμου αποτελέσματος. »¹²

11. Με τον τρόπο αυτό δίδεται απάντηση και στην αντίρρηση της Επιτροπής, η οποία υποστηρίζει ότι είναι δυνατή η ερμηνεία της παραπομπής του άρθρου 227, παράγραφος 2, τρίτο εδάφιο, στο άρθρο 226 υπό την έννοια ότι επιτρέπει, ακόμη και μετά το τέλος της μεταβατικής περιόδου και την παρεπόμενη αδυναμία προσφυγής στην οικεία διαδικασία, τη θέσπιση παρεκκλίσεων από τους κανόνες της Συνθήκης ΕΟΚ — από όλους τους κανόνες, συμπεριλαμβανομένων εκείνων του άρθρου 227 που έχουν άμεση εφαρμογή — εφόσον οι εν λόγω παρεκκλίσεις θεωρούνται αναγκαίες για την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη των ΓΥΔ, ανατρέχοντας απλώς σε άλλη νομική βάση και συγκεκριμένα στο άρθρο 235.

Στην πραγματικότητα, σκοπός του άρθρου 226 ήταν να επιτρέψει, κατά την περίοδο αμέσως μετά την έναρξη ισχύος της Συνθήκης, τη θέσπιση παρεκκλίσεων από τους κανόνες που καθιέρωσε, με σκοπό να καταστεί δυνατή η προοδευτική προσαρμογή στη νέα κατάσταση πραγμάτων των διαφόρων εθνικών οικονομιών σε περίπτωση σοβαρών δυσχερειών λόγω της ελευθερώσεως των αγορών, γεγονός που είχε ιδιαίτερη σημασία για τα ΓΥΔ, λαμβάνοντας

υπόψη την ιδιομορφία τους. Πάντως, η αποστολή τους περατώθηκε με τη λήξη της μεταβατικής περιόδου και δεν μπορεί, συνολικά, να υποστηριχθεί η κατά κάποιον τρόπο έμμεση ή περιορισμένη παράτασή τους, τοσούτω μάλλον καθόσον η Συνθήκη προβλέπει διάφορες άλλες ρήτρες διαφυλάξεως, περιορισμένης ισχύος, σε συγκεκριμένα θέματα (που δεν ενδιαφέρουν, πάντως, εν προκειμένω). Δεν πιστεύω ότι το άρθρο 235 ανταποκρίνεται σήμερα σε παρόμοια αποστολή.

12. Άλλως, όπως ήδη υπογραμμίστηκε, θα αλλοιωνόταν η σημασία των οικείων διατάξεων. Πράγματι, αποστολή του άρθρου 235 είναι η θέσπιση τυπικής διαδικασίας — παράλληλα όμως ευελικότερης από εκείνη που αφορά την αναθεώρηση των Συνθηκών — με σκοπό, ενόψει της ολοκληρώσεως και της καθ' όλα εξελίξεως του συστήματος, την εναρμόνιση των ρητώς ανατεθεισών στα κοινοτικά όργανα εξουσιών με άλλες αρμοδιότητες και λειτουργίες στον αναγκαίο για την επίτευξη των καταστατικών σκοπών μέτρο.

Καίτοι, ενόψει των συγκεκριμένων εφαρμογών, μπορεί ασφαλώς να υποστηρίζεται ότι στην πραγματικότητα παγιώθηκε μια γνήσια «συνταγματική πρακτική», στοχεύουσα σε ιδιαίτερα ευρεία ερμηνεία του άρθρου 235, υπό την έννοια ότι, ενόψει της επιτεύξεως των αναφερομένων στο άρθρο 2 της Συνθήκης καταστατικών σκοπών, επιτρέπονται όλα τα μέτρα που συνδέονται αμέσως και κατά τρόπο λειτουργικό με τα ζητήματα που εμπίπτουν απαρχώς ή με την πάροδο του χρόνου στο πεδίο δράσεως της Κοινότητας, πρέπει να υπομνησθούν και τα όρια της πρακτικής αυτής, όρια που νομίζω ότι δεν

12 — Σκέψη 35.

μπορούν να υποσκελιστούν¹³. Δεν χωρεί αμφιβολία ότι διά της εν λόγω διατάξεως τροποποιήθηκε και το ουσιώδες περιεχόμενο ορισμένων κανόνων της Συνθήκης. Πάντως, η τήρηση των αρχών ουσίας του «κοινοτικού συντάγματος» πρέπει να αποτελεί ούτως ή άλλως το μη επιδεχόμενο υπέρβαση όριο εφαρμογής του. Μεταξύ των αρχών αυτών περιλαμβάνονται, βεβαίως, η αρχή της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων, η ρύθμιση της οποίας προβλέπεται στον πρώτο τίτλο του μέρους εκείνου της Συνθήκης που είναι αφιερωμένο στις βάσεις της Κοινότητας.

Εξάλλου, υπενθυμίζεται ότι, μολοντί προϋπόθεση εφαρμογής του άρθρου 235 είναι ότι «η δράση της Κοινότητας πρέπει να παρίσταται αναγκαία για την επίτευξη, στα πλαίσια λειτουργίας της κοινής αγοράς, ενός εκ των σκοπών της Κοινότητας», στην προκειμένη περίπτωση νομίζω ότι η επίκληση της διατάξεως αυτής συνεπάγεται μάλλον την επιβολή απαγορεύσεως. Πράγματι, το άρθρο 227, παράγραφος 2, ερμηνευόμενο ορθώς, απαγορεύει εν τέλει τη θέσπιση παρεκκλίσεων από την εφαρμογή επί των ΓΥΔ των κανόνων σε θέματα ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων μετά το τέλος της μεταβατικής περιόδου. Όπως υπογράμμισε ο γενικός εισαγγελέας Jacobs στην υπόθεση Legros, είναι αδύνατη η ερμηνεία του άρθρου 235 κατά τρόπο υπαγορευόντα λύση που απαγορεύει το άρθρο 227, παράγραφος 2.

13. Τέλος, νομίζω ότι στερείται σημασίας η υπόμνηση εκ μέρους της Επιτροπής των διατάξεων της Συνθήκης περί κρατικών ενισχύσεων, ειδικότερα δε του άρθρου 92, παράγραφος 3, σύμφωνα με το οποίο μπορεί να θεωρηθεί ότι συμβιβάζονται με την κοινή αγορά «οι ενισχύσεις για την προώθηση της οικονομικής αναπτύξεως περιοχών, στις οποίες το βιοτικό επίπεδο είναι ασυνήθως χαμηλό ή στις οποίες επικρατεί σοβαρή υποαπασχόληση». Στο επιχείρημα αυτό αρκεί να αντιταχθεί¹⁴ ότι, καίτοι το Συμβούλιο διαθέτει, με βάση τα άρθρα 92, παράγραφος 3, στοιχείο δ', 93, παράγραφος 2, τρίτο εδάφιο, και 94, συγκεκριμένες εξουσίες όσον αφορά την εφαρμογή των διατάξεων της Συνθήκης σε θέματα ενισχύσεων, εντούτοις, εκδίδοντας την απόφαση 89/688/ΕΟΚ, δεν είχε την πρόθεση να ενεργήσει στο πλαίσιο των κανόνων της Συνθήκης περί κρατικών ενισχύσεων. Για τον λόγο αυτό, η ενδεχόμενη εφαρμογή των οικείων διατάξεων στη συγκεκριμένη περίπτωση δεν μπορεί να ασκει οποιαδήποτε επίδραση ως προς το κύρος της εν λόγω αποφάσεως. Εξάλλου, η επίκληση των κανόνων και διαδικασιών που αφορούν θέματα κρατικών ενισχύσεων δεν μπορεί να οδηγήσει σε αποτέλεσμα αντικείμενο προς άλλους κανόνες της Συνθήκης¹⁵.

Το πιθανότερο είναι ότι η ρύθμιση των κρατικών ενισχύσεων καταδεικνύει λυσιτελώς ότι η Συνθήκη, όπως και το παράγωγο δικαιο άλλωστε, προσφέρει διάφορα μέσα, η χρήση των οποίων οδηγεί στην επίτευξη του σκοπού του άρθρου 227, παράγραφος 2,

14 — Όπως έπραξε ο γενικός εισαγγελέας Jacobs στην υπόθεση Legros, στα πλαίσια της οποίας το Συμβούλιο είχε διατυπώσει ανάλογη άποψη.

15 — Βλ. απόφαση της 21ης Μαΐου 1980 στην υπόθεση 73/79, Επιτροπή κατά Γαλλίας (Συλλογή τόμος 1980/II, σ. 137, ειδικότερα σκέψη 11).

13 — Βλ., συναφώς, Tizzano, «Competenze della Comunità», στο *Trent'anni di diritto comunitario*, 1981, σ. 45 επ.

τρίτο εδάφιο, ήτοι της διευκολύνσεως της οικονομικής και κοινωνικής αναπτύξεως των ΓΥΔ, χωρίς να τίγονται κατ' ανάγκη οι βάσεις στις οποίες στηρίζεται η Κοινότητα.

14. Τελικώς, από μια ακτινοσκοπική εξέταση της βαλλομένης αποφάσεως φαίνεται να συνάγεται ότι επιδιώχθηκε να επαναφερθεί από το παράθυρο ό, τι πετάχτηκε από την πόρτα, ήτοι η πάση θυσία διατήρηση ενός μέτρου αντικειμένου στη Συνθήκη, όπως αναγνωρίστηκε άλλωστε με απόφαση του Δικαστηρίου¹⁶. Συγκεκριμένα, πρώτον, με το άρθρο 4 της αποφάσεως — αντικείμενο της υπό κρίση δίκης — επιδιώχθηκε να επιτραπεί η διατήρηση σε ισχύ προσωρινά του υφισταμένου καθεστώτος, αποτέλεσμα που επέφερε άλλωστε η απόφαση στο σύνολό της, τουλάχιστον όπως προκύπτει από μια πρώτη ανάγνωση. Πράγματι, ενώ επιβάλλεται στις γαλλικές αρχές η υποχρέωση να τροποποιήσουν το καθεστώς των θαλασσίων διαπυλίων τελών με σκοπό τη μετατροπή τους σε εσωτερικό φόρο, επιτρέπονται εξαιρέσεις για την τοπική παραγωγή επί περίοδο που εγγίζει τα δέκα έτη. Με τον τρόπο αυτό επιτυγχάνεται η διατήρηση στην πράξη, έστω και υπό άλλο όνομα, του προγενέστερου συστήματος, όπως φαίνεται να προκύπτει από τον εθνικό νόμο που εκδόθηκε για την εφαρμογή της αποφάσεως¹⁷. Πλην όμως, το σύστημα αυτό εμφανίζεται εκ πρώτης όψεως ασυμβίβαστο προς το άρθρο 95 της Συνθήκης στον βαθμό που εισάγει διάκριση μεταξύ προϊόντων καταγωγής ΓΥΔ και παρεμφερών προϊόντων εισαγόμενων από άλλα κράτη μέλη.

16 — Έχει σημασία εν προκειμένω ότι η ίδια η Επιτροπή υποστήριξε, στα πλαίσια της υποθέσεως *Legros*, την αντίθεση του μέτρου αυτού στη Συνθήκη.

17 — Πρόκειται για τον νόμο 92-676 της 17ης Ιουλίου 1992 [Επίσημη Γαλλική Εφημερίδα (JORF) της 19ης Ιουλίου 1992, σ. 9697].

Κατόπιν αυτού, δεν αποκλείεται το Δικαστήριο να έχει λόγο να επιληφθεί και του συγκεκριμένου ζητήματος.

Φύση των θαλασσιών διαπυλίων τελών που πλήττουν τα εμπορεύματα προελεύσεως άλλων περιοχών του γαλλικού εδάφους

15. Το άλλο προδικαστικό ερώτημα που υποβλήθηκε στο Δικαστήριο έγκειται στο αν το άρθρο 9 της Συνθήκης έχει την έννοια ότι απαγορεύει την εισπραξη εκ μέρους κράτους μέλους φορολογικής επιβαρύνσεως εμφανίζουσας τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα των θαλασσιών διαπυλίων τελών, έστω και αν η εισπραξη αυτή χωρεί επ' ευκαιρία εμπορευμάτων μη προερχομένων από άλλο κράτος μέλος, λόγω της εισαγωγής τους σε συγκεκριμένη περιοχή του ίδιου κράτους.

16. Οι ενάγοντες-προσφεύγοντες των κυρίων δικών, η Γαλλική Κυβέρνηση και η Επιτροπή απαντούν καταφατικώς στο ερώτημα με βάση επιχειρήματα που δεν νομίζω ότι έχουν αποφασιστική σημασία.

Πρώτον, υποστηρίζεται ότι τα άρθρα της Συνθήκης περί της τελωνειακής ενώσεως θεμελιώνουν την αρχή του ενιαίου του κοινοτικού τελωνειακού εδάφους, αρχή που θα

καταστρατηγούνταν στην πράξη αν αναγνωριζόταν στα κράτη μέλη η δυνατότητα να επαναθεσπίζουν εσωτερικά μέτρα προστασίας υπέρ ορισμένων τοπικών εμπορευμάτων.

Υποστηρίχθηκε ότι είναι αλυσιτελής η επίκληση στην προκειμένη περίπτωση της νομολογίας του Δικαστηρίου, σύμφωνα με την οποία οι διατάξεις της Συνθήκης δεν εφαρμόζονται σε αμιγώς εσωτερικές καταστάσεις κράτους μέλους, δεδομένου ότι τα θαλάσσια διαπύλια τέλη προορίζονται να εφαρμόζονται αδιακρίτως τόσο επί των εμπορευμάτων που προέρχονται από άλλες περιοχές της Γαλλίας όσο και επί των εισαγομένων από άλλα κράτη της Κοινότητας ή ακόμη και από τρίτες χώρες. Αναφέρθηκαν μάλιστα, τόσο κατά τη διάρκεια της έγγραφης διαδικασίας όσο και κατά τη συζήτηση, ορισμένα χωρία αποφάσεων του Δικαστηρίου — μεταξύ των οποίων η απόφαση στην υπόθεση *Legros* καθώς και η απόφαση στην υπόθεση *Ligur Carni* κ.λπ.¹⁸ — στα πλαίσια των οποίων δόθηκε λύση στο ζήτημα που μας απασχολεί εν προκειμένω υπό την έννοια ότι η απαγόρευση του άρθρου 9 ισχύει και στις εγχώριες συναλλαγές. Όσον αφορά, ειδικότερα, την απόφαση στην υπόθεση *Legros*, μολονότι το Δικαστήριο δεν αποφάνθηκε ειδικά επί του ζητήματος του συμβιβαστού με τη Συνθήκη φόρου εισπραττομένου στο πλαίσιο των εγχωρίων συναλλαγών, υποστηρίχθηκε ότι ο χαρακτηρισμός των θαλασσίων διαπυλίων τελών ως φόρου αποτελέσματος ισοδυνάμου προς δασμό, όπως προέκυπτε από τις συγκεκριμένες περιστάσεις και στον βαθμό που εφαρμοζόταν στην πράξη επί των εισαγωγών από άλλα κράτη μέλη της Κοινότητας, είναι έγκυρος ακόμη και όταν τα τέλη αυτά αφορούν, όπως διαπιστώνεται σε δύο από τις υπό κρίση υποθέσεις, αποκλειστικά και μόνο τις εγχώριες συναλλαγές.

17. Τέλος, υπενθυμίζεται, ιδίως από την Επιτροπή, ότι, αν ένα κράτος μέλος είχε τη δυνατότητα να διατηρήσει τους δασμολογικούς φραγμούς μεταξύ των διαφόρων τμημάτων του εδάφους του και για τα προϊόντα του, θα προέκυπταν στην πράξη όχι ευκαιταφρόνητες δυσχέρειες λόγω του ότι θα έπρεπε ως συνέπεια να αποφεύγεται η έμμεση φορολόγηση ενός εισαγομένου προϊόντος από άλλο κράτος μέλος· και τούτο όχι μόνο σε περίπτωση αμιγούς «διαμετακομίσεως», μέσω άλλης περιοχής της Γαλλίας, ενός προϊόντος προελεύσεως κράτους μέλους με κατεύθυνση ένα από τα ΓΥΔ, αλλ' επίσης και σε περίπτωση εμπορεύματος που εισήχθη στη Γαλλία και μόνο στη συνέχεια προωθήθηκε σε ένα ΓΥΔ.

18. Όπως προανέφερα, τα επιχειρήματα αυτά δεν με πείθουν ούτε ενόψει των συναφών άρθρων της Συνθήκης, ούτε στα πλαίσια της ερμηνείας που τους έδωσε παγίως το Δικαστήριο.

Το άρθρο 9 καθιερώνει «την απαγόρευση των εισαγωγικών και εξαγωγικών δασμών και όλων των φορολογικών επιβαρύνσεων ισοδυνάμου αποτελέσματος μεταξύ των κρατών μελών»· το άρθρο 12 απαγορεύει στα κράτη μέλη την επιβολή νέων εισαγωγικών και εξαγωγικών δασμών ή φορολογικών επιβαρύνσεων ισοδυνάμου αποτελέσματος· το άρθρο 13 επέβαλε την προοδευτική κατάργηση, κατά τη μεταβατική περίοδο, των εισαγωγικών δασμών που ίσχυαν μεταξύ των κρατών μελών. Από την απλή ανάγνωση των ανωτέρω διατάξεων καθίσταται σαφές ότι μια φορολογική επιβάρυνση εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής των εν

18 — Απόφαση της 15ης Δεκεμβρίου 1993 στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-277/91, C-318/91 και C-319/91, *Ligur Carni* κ.λπ. (Σύλλογη 1993, σ. 1-6621).

λόγω διατάξεων εφόσον η επιβάρυνση πλήττει εμπόρευμα επ' ευκαιρία ή λόγω της διελεύσεώς τους από τα σύνορα ενός κράτους μέλους σε άλλο. Άλλωστε, οι διατάξεις αυτές συμπεριελήφθησαν στον τίτλο της Συνθήκης περί της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων και, όπως συμβαίνει με την απαγόρευση των ποσοτικών περιορισμών κατά την εισαγωγή και εξαγωγή, καθώς και με οποιοδήποτε μέτρο ισοδυναμίου αποτελέσματος, κατά τα άρθρα 30 επ., τείνουν στην απόλυτη ελευθέρωση των συναλλαγών μεταξύ των κρατών μελών της Κοινότητας.

Επομένως, για τους σκοπούς της εφαρμογής των διατάξεων αυτών είναι ουσιώδες να εμπλέκονται δύο κράτη. Αν, λοιπόν, δεν πρόκειται για τη διέλευση συνόρων, όπως συμβαίνει στην περίπτωση προϊόντος προερχομένου από κράτος που προωθήθηκε σε άλλη περιφέρεια του ίδιου κράτους, η κατάσταση δεν εμπίπτει στο κοινοτικό δίκαιο, όπως ακριβώς συμβαίνει με οποιαδήποτε άλλη κατάσταση, στο πλαίσιο της οποίας όλα τα στοιχεία που εμπλέκονται αφορούν ένα και μόνο κράτος μέλος. Τούτο επιβεβαιώνει η παγιωμένη νομολογία του Δικαστηρίου.

19. Δεν νομίζω ότι προς υποστήριξη της αντίθετης άποψης υφίστανται επιχειρήματα εδραζόμενα στην απόφαση του Δικαστηρίου στην υπόθεση Legros, όπως, αντίθετα, υποστηρίχθηκε κατά την παρούσα δίκη. Ειδικότερα, δεν επιδέχεται αμφισβήτηση η σκέψη 18 της αποφάσεως — επαναλαμβανόμενη στο υπ' αριθ. 1 διατακτικό — σύμφωνα με την οποία η επιβάρυνση που εμφανίζει τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα των θαλασσιών διαπυλίων τελών και «εισπράττεται από κράτος μέλος επί των εμπορευμάτων που εισάγονται από άλλο κράτος μέλος λόγω της εισαγωγής τους σε μια περι-

φέρεια του εδάφους του πρώτου κράτους μέλους αποτελεί φορολογική επιβάρυνση ισοδύναμου προς εισαγωγικό δασμό αποτελέσματος, έστω και αν η επιβάρυνση αυτή πλήττει και τα εισαγόμενα στην περιοχή εμπορεύματα που προέρχονται από άλλο τμήμα του ίδιου αυτού κράτους» (η υπογράμμιση δική μου). Νομίζω ότι είναι πασιφανές ότι η κρίση αυτή δεν ασκεί καμία επιρροή ως προς τον χαρακτηρισμό της εν λόγω επιβαρύνσεως όταν αυτή πλήττει τα εγχώρια εμπορεύματα. Πράγματι, η εν λόγω συλλογιστική διευκρινίζει μόνο το σημείο ως προς το ότι η συναφής επιβάρυνση δεν αποκλείει το ενδεχόμενο να θεωρηθεί ότι αποτελεί φορολογική επιβάρυνση αποτελέσματος ισοδύναμου προς δασμό ή χρηματική επιβάρυνση που εισπράττεται επί των εισαγόμενων προϊόντων, αλλά και επί των εγχωρίων εμπορευμάτων.

Άλλωστε, τούτο επιβεβαιώνεται με τη σκέψη 16 της αποφάσεως, όπου υπενθυμίζεται ό,τι διευκρινίστηκε με προγενέστερη νομολογία του Δικαστηρίου — ήτοι ότι η απαγόρευση οποιουδήποτε δασμού στις συναλλαγές μεταξύ των κρατών μελών δικαιολογείται υπό την έννοια ότι παρόμοιες επιβαρύνσεις παρεμποδίζουν τη διακίνηση των εμπορευμάτων — υπογραμμίζεται ότι «επιβάρυνση που επιβάλλεται στα περιφερειακά σύνορα λόγω της εισαγωγής προϊόντων στην περιφέρεια κράτους μέλους συνιστά εμπόδιο τουλάχιστον εξίσου σοβαρό με την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων όσο και μια επιβάρυνση που εισπράττεται στα εθνικά σύνορα λόγω της εισαγωγής των προϊόντων στο σύνολο του εδάφους κράτους μέλους» (η υπογράμμιση δική μου). Άρα, για τους σκοπούς του συμβιβαστού με τα άρθρα 9 επ. της Συνθήκης, είναι αδιάφορο αν η επιβάρυνση πλήττει τα εισαγόμενα προϊόντα κατά τον χρόνο εισαγωγής τους στο έδαφος μιας όχι παραμεθόριας περιφέρειας κράτους και όχι κατά τον χρόνο της διελεύσεως των συνόρων.

Πάντως, πρέπει πάντοτε να αντιμετωπίζονται προφανώς ως αγαθά που κυκλοφορούν από ένα κράτος μέλος σε άλλο. Για παράδειγμα, δεν ενδιαφέρει αν πρόκειται για σκωτσέζικο ούισκι που διασχίζει τα γαλλικά σύνορα στο Calais (επειδή εισάγεται θαλασσίως) ή στο Λέον (επειδή εισάγεται αεροπορικώς): σε αμφότερες τις περιπτώσεις, στον βαθμό που ενδιαφέρει εν προκειμένω, πρόκειται για διέλευση των συνόρων του κράτους μέλους.

δεν είναι παρά η συνέπεια του ειδικού μηχανισμού που θεσπίστηκε με εσωτερική ρύθμιση που την προέβλεψε και καθιστούσε αδύνατη οποιαδήποτε διαφοροποιημένη επιβάρυνση, ανάλογα με την προέλευση των εμπορευμάτων, ή, ακόμη, μέσω πρακτικών τρόπων εφαρμογής που κατέληγαν να συνιστούν, όσον αφορά τους αναγκαίους ελέγχους, διαφορετικό μέτρο ισοδυνάμου αποτελέσματος.

20. Το Δικαστήριο εφήρμοσε επανειλημμένα την προαναφερθείσα αρχή ακόμη και σε θέματα ερμηνείας του άρθρου 30. Πράγματι, επιβεβαιώθηκε επανειλημμένα, πρόσφατα μάλιστα με την απόφαση στην υπόθεση *Ligur Carni* κ.λπ.¹⁹, ότι ένα εθνικό μέτρο δεν μπορεί να εκφεύγει του χαρακτηρισμού του ως μέτρου εισάγοντος διακρίσεις ή προστατευτικού, κατά την έννοια της κανονιστικής διατάξεως περί ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων, απλώς και μόνο επειδή έχει περιορισμένο πεδίο εφαρμογής και επιδρά τόσο επί των προϊόντων προελεύσεως άλλων τμημάτων του εθνικού εδάφους όσο και επί των εισαγομένων από άλλα κράτη μέλη. Δεν νομίζω ότι υφίστανται αμφιβολίες ως προς το ότι η αναγνώριση του ασυμβίβαστου των εθνικών μέτρων στις περιπτώσεις που προανέφερα αφορούσε αποκλειστικώς την εφαρμογή του βαλλομένου μέτρου επί των *εισαγομένων* εμπορευμάτων και όχι επί των προϊόντων εγχώριας προελεύσεως και διακινουμένων εντός της χώρας. Η δυνατότητα μη εφαρμογής του μέτρου επί των εγχωρίων προϊόντων, ως ενδεχόμενο απορρέον από την απόφαση του Δικαστηρίου,

21. Άρα, είναι απόλυτα σαφές — και πρέπει να εδραιωθεί ως άποψη — ότι στις προαναφερθείσες υποθέσεις επρόκειτο για το ζήτημα αν χρηματική επιβάρυνση ή εθνικό μέτρο, εφαρμοζόμενα σε εμπόρευμα *εισαγόμενο από άλλο κράτος μέλος*, μπορεί να εκφύγει από τον χαρακτηρισμό του αντίστοιχα ως δασμού ή φόρου ισοδυνάμου αποτελέσματος, κατά τα άρθρα 9 επ., ή ποσοτικού περιορισμού ή μέτρου ισοδυνάμου αποτελέσματος, κατά το άρθρο 30 της Συνθήκης, λόγω του ότι πλήττει και εγχώρια προϊόντα: ορθώς η απάντηση υπήρξε αρνητική.

Διαφέρει το ερώτημα που μας απασχολεί εν προκειμένω, ήτοι αν οι ιδιώτες μπορούν να επικαλεστούν τα άρθρα 9 επ. προκειμένου να μην καταβάλουν χρηματική επιβάρυνση που τους επεβλήθη όχι κατά την εισαγωγή προϊόντος αλλά κατά τη διακίνηση εγχωρίου προϊόντος σε άλλο τμήμα του εδάφους του ίδιου κράτους. Ανασκευάζοντας το παράδειγμα που προανέφερα, θεωρώ ότι το ερώτημα που τίθεται εν προκειμένω είναι αν οι ιδιώτες μπορούν να επικαλεστούν το κοινοτικό δίκαιο, προκειμένου να αναγνωρισθεί ο παράνομος χαρακτήρας επιβαρύνσεως που επιβλήθηκε στο ούισκι κατά τη διέλευσή του από τη Σκωτία όχι στη Λέον αλλά

19 — Απόφαση της 15ης Δεκεμβρίου 1993 στην προαναφερθείσα υπόθεση (ειδικότερα σκέψεις 37 και 38). Βλ., επίσης, τις αποφάσεις της 20ής Μαρτίου 1990 στην υπόθεση C-21/88, *Du Pont de Nemours italiana* (Συλλογή 1990, σ. I-889, ειδικότερα σκέψεις 12 και 13), της 25ης Ιουλίου 1991 στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-1/90 και C-176/90, *Aragonesa de Publicidad* (Συλλογή 1991, σ. I-4151, ειδικότερα σκέψη 24), και της 10ης Δεκεμβρίου 1991 στην υπόθεση C-179/90, *Merci* (Συλλογή 1991, σ. I-5889, ειδικότερα σκέψη 21).

στο Λονδίνο και του ιταλικού προϊόντος prosciutto San Daniele dal Friuli όχι στη Στουτγάρδη αλλά στη Σαρδηνία. Το ερώτημα αυτό δεν βρίσκει απάντηση ούτε στην απόφαση Legros ούτε στην απόφαση Ligur Carni κ.λπ.: και μόνον η σκέψη του οδηγεί σε οφθαλμαπάτη και σε παραίτηση από την αυστηρή εκτίμηση που επιβάλλεται στην προκειμένη περίπτωση.

22. Πράγματι, η νομολογία του Δικαστηρίου είναι σταθερή, αφενός, ως προς το ότι θεωρούνται ως μη τυγχάνουσες εφαρμογής οι διατάξεις της Συνθήκης σε αμιγώς εσωτερικές καταστάσεις, αφετέρου, ότι αποκλείεται η αναγνώριση του ασυμβίβαστου ενός εθνικού κανόνα να συνεπάγεται κατ' ανάγκη την αδυναμία εφαρμογής του και στα εγχώρια προϊόντα.

Έτσι, με την απόφαση στην υπόθεση Waterkeyn²⁰, το Δικαστήριο, το οποίο κλήθηκε να διευκρινίσει το περιεχόμενο προηγούμενης αποφάσεώς του με την οποία αναγνωριζόταν το ασυμβίβαστο προς το άρθρο 30 της γαλλικής ρυθμίσεως περί της διαφημίσεως των οινοπνευματωδών ποτών²¹, έκρινε ότι η απόφαση εκείνη «δεν αναφέρεται παρά μόνο στη μεταχείριση των προϊόντων που εισάγονται από άλλα κράτη μέλη (...)» και ότι, συνακόλουθα, «η παράβαση που διαπίστωσε το Δικαστήριο δεν αφορ(ούσε) τους κανόνες που εφαρμόζο-

νται στα εθνικά προϊόντα»²². Έτσι, απορρίφθηκε η άποψη του «ολικού αποτελέσματος», σύμφωνα με το οποίο, ως συνέχεια της πρώτης αποφάσεως του Δικαστηρίου, το γαλλικό σύστημα διαφημίσεως των οινοπνευματωδών ποτών θα έπρεπε να καταδικαστεί στο σύνολό του, ώστε να μην επιτρέπεται οποιαδήποτε διάκριση ανάλογα με την προέλευση των προϊόντων, εφαρμόζοντας ρύθμιση δυσμενέστερη για τα εθνικά προϊόντα.

23. Με την απόφαση στην υπόθεση Cognet²³, το αιτούν δικαστήριο ερωτούσε αν αντιτίθεται στις διατάξεις της Συνθήκης η καθιέρωση σε κράτος μέλος διπλού συστήματος τιμών στον τομέα της εμπορίας των βιβλίων, συστήματος που επέβαλλε διατίμηση επί των βιβλίων, με εξαίρεση τη δυνατότητα αμελητέας εκπτώσεως για τα εκδιδόμενα και πωλούμενα στο εν λόγω κράτος βιβλία που δεν διασχίζουν ενδοκοινοτικά σύνορα κατά τη διάρκεια της διανομής τους, ενώ, αντίθετα, προέβλεπε ελεύθερες τιμές, ειδικότερα για τα εκδιδόμενα στο εν λόγω κράτος βιβλία που επανεισάγονται από άλλο κράτος μέλος. Το Δικαστήριο διευκρίνισε ότι «το άρθρο 30 της Συνθήκης δεν αντιτίθεται σε μια τέτοια διαφορετική μεταχείριση. Πράγματι, το άρθρο αυτό έχει ως σκοπό να εξασφαλίσει τα εμπόδια κατά την εισαγωγή εμπορευμάτων και όχι να διασφαλίσει ότι τα εγχώρια εμπορεύματα απολαύουν, σε όλες τις περιπτώσεις, της ίδιας

22 — Βλ. σκέψεις 8 έως 12 της αποφάσεως της 14ης Δεκεμβρίου 1982 που προαναφέρθηκε στην υποσημείωση 20.

23 — Απόφαση της 23ης Οκτωβρίου 1986 στην υπόθεση 355/85 (Συλλογή 1986, σ. 3231, ειδικότερα σκέψη 10). Βλ., κατ' αναλογία, και τις αποφάσεις της 15ης Δεκεμβρίου 1982 στην υπόθεση 286/81, Oosthoek's (Συλλογή 1982, σ. 4575, ειδικότερα σκέψη 9), της 13ης Νοεμβρίου 1986 στις συνεδικασθείσες υποθέσεις 80/85 και 159/85, Nederlandse Bakkerij Stichting (Συλλογή 1986, σ. 3359, ειδικότερα σκέψεις 18 έως 20), της 18ης Φεβρουαρίου 1987 στην υπόθεση 98/86, Mathot (Συλλογή 1987, σ. 809, ειδικότερα σκέψεις 7 έως 9), και της 4ης Φεβρουαρίου 1988 στην υπόθεση 255/86, Επιτροπή κατά Βελγίου (Συλλογή 1988, σ. 693, ειδικότερα σκέψεις 5 και 6).

20 — Απόφαση της 14ης Δεκεμβρίου 1982 στις συνεδικασθείσες υποθέσεις 314/81 έως 316/81 και 83/82 (Συλλογή 1982, σ. 4337).

21 — Πρόκειται για την απόφαση της 10ης Ιουλίου 1980 στην υπόθεση 152/78, Επιτροπή κατά Γαλλίας (Συλλογή τόμος 1980/II, σ. 509).

μεταχειρίσεως όπως τα εισαγόμενα ή επανεισαγόμενα εμπορεύματα (...). Διαφορετική μεταχείριση μεταξύ εμπορευμάτων που δεν είναι ικανή να παρεμποδίσει την εισαγωγή ή να βλάψει την εμπορία των εισαγομένων ή επανεισαγομένων εμπορευμάτων δεν επιπτεει στην απαγόρευση που καθιερώνει το εν λόγω άρθρο».

24. Τέλος, ιδιαίτερη σημασία αποκτούν δύο μεταγενέστερες αποφάσεις. Στην υπόθεση *Smanog*²⁴, το ζητούμενο ήταν αν τα άρθρα 30 και 34 απαγορεύουν την εφαρμογή εκ μέρους κράτους μέλους στην περίπτωση της υπερκατεψυγμένης γιαούρτης εθνικής κανονιστικής ρυθμίσεως περί απαγορεύσεως της πωλήσεως με την ονομασία «υπερκατεψυγμένη γιαούρτη», λόγω του ότι η ονομασία «γιαούρτη» προορίζεται αποκλειστικά και μόνο για τη νωπή γιαούρτη. Το Δικαστήριο αναγνώρισε ότι η εν λόγω ρύθμιση είναι ασυμβίβαστη, μόνον όμως αν εφαρμόζεται επί εισαγομένων από άλλο κράτος μέλος προϊόντων, όπου τα προϊόντα αυτά παράγονται νομίμως και διατίθενται στο εμπόριο με την ονομασία αυτή: με τον τρόπο αυτό εξυπνοείτο σαφώς ότι δεν απαγορεύεται η εν λόγω ρύθμιση αν εφαρμόζεται επί των εθνικών προϊόντων.

Η δεύτερη απόφαση εκδόθηκε επ' ευκαιρία της υποθέσεως *Drei Glocken*²⁵, με την οποία το Δικαστήριο έκρινε ότι είναι ασυμβίβαστη με τα άρθρα 30 και 36 της Συνθήκης η

επέκταση στα εισαγόμενα προϊόντα απαγορεύσεως της πωλήσεως ζυμαρικών που παρασκευάζονται από μαλακό σίτο ή από μίγμα μαλακού και σκληρού σίτου. Ειδικότερα, σημασία έχει η σκέψη 25 της αποφάσεως, με την οποία, σε απάντηση της ενστάσεως της Ιταλικής Κυβερνήσεως, η οποία, υπεραμυνόμενη της εθνικής νομοθετικής ρυθμίσεως περί ζυμαρικών, υποστήριξε την ανάγκη διασφαλίσεως εγγυημένου εισοδήματος για την καλλιέργεια σκληρού σίτου, διευκρινίζεται: «Καταρχάς, πρέπει να υπογραμμιστεί ότι το σημείο που αμφισβητείται είναι αν ο νόμος (...) ισχύει και για τα εισαγόμενα προϊόντα και αν το κοινοτικό δίκαιο δεν υποχρεώνει τον εθνικό νομοθέτη να καταργήσει τον νόμο όσον αφορά τους παραγωγούς ζυμαρικών που είναι εγκατεστημένοι στο ιταλικό έδαφος» (η υπογράμμιση δική μου).

25. Από την προηγηθείσα ανάλυση της νομολογίας επιβεβαιώνεται — όπως ορθά υπογράμμισαν το Συμβούλιο και η Ισπανική Κυβέρνηση — η ευρύτερη αρχή περί μη εφαρμογής σε αμειγώς εσωτερικές καταστάσεις των διατάξεων του κοινοτικού δικαίου που επιβάλλουν στα κράτη μέλη ορισμένες απαγορεύσεις στα πλαίσια των αμοιβαίων σχέσεων τους· τούτο επιβεβαιώνει και η νομολογία του Δικαστηρίου σε θέματα ελεύθερης κυκλοφορίας των προσώπων ή ακόμη ελευθερίας εγκαταστάσεως ή παροχής των υπηρεσιών²⁶.

26. Τέλος, σε απάντηση της ενστάσεως της Επιτροπής ότι η διατήρηση των θαλασσίων

24 — Απόφαση της 14ης Ιουλίου 1988 στην υπόθεση 298/87 (Συλλογή 1988, σ. 4489, ειδικότερα σκέψεις 8 έως 25).

25 — Απόφαση της 14ης Ιουλίου 1988 στην υπόθεση 407/85 (Συλλογή 1988, σ. 4233, ειδικότερα σκέψεις 23 έως 25).

26 — Περιορισμοί συναφώς να επισημάνω τις πρόσφατες αποφάσεις της 28ης Ιανουαρίου 1992 στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-330/90 και C-331/90, López Brea και Hidalgo Palacios (Συλλογή 1992, σ. I-323, ειδικότερα σκέψεις 7 έως 9), και στην υπόθεση C-332/90, Steen (Συλλογή 1992, σ. I-341, ειδικότερα σκέψεις 8 έως 12), καθώς και της 19ης Μαρτίου 1992 στην υπόθεση C-60/91, Balista Morais (Συλλογή 1992, σ. I-2085, ειδικότερα σκέψεις 7 έως 9).

διαπυλών τελών αποκλειστικώς για τα εγχώρια προϊόντα θα δημιουργούσε ζητήματα που θα επιλύονταν δυσχερώς, όσον αφορά τις διαδικασίες σχετικά με την πιστοποίηση της προελεύσεως των προϊόντων και, συνακόλουθα, τη δυνατότητα υπαγωγής τους στο καθεστώς των τελών, υπογραμμίζω ότι, μολονότι ενδέχεται να ανακύψουν δυσχέρειες ή περιπλοκές, πάντως, το νομικό ερώτημα επί της εφαρμογής της απαγορεύσεως δασμών ή φόρων ισοδυνάμου αποτελέσματος και επί των γαλλογαλλικών συναλλαγών δεν επιλύεται αφ' εαυτού με τον άλφα ή τον βήτα τρόπο. Η επίλυση των νομικών ζητημάτων δεν μπορεί να εξαρτάται σε τέτοιο σημείο από πρακτικής φύσεως ζητήματα. Άλλωστε, νομίζω ότι οι έλεγχοι του είδους δεν πρέπει να είναι τόσο ενδελεχείς (και ίσως η ίδια η κοινοτική πρακτική μπορεί να προσφέρει λυσιτελή παραδείγματα συναφώς). Αν, πάντως, συνέπεια τούτων ήταν η παρεμπόδιση της κυκλοφορίας των προερχομένων από άλλα κράτη μέλη εμπορευμάτων, τα συναφή εμπόδια θα έπρεπε σε κάθε περίπτωση να αναλυθούν υπό το φως των άρθρων 30 επ. της Συνθήκης και να θεωρηθούν, συνακόλουθα, ως μέτρα ισοδυνάμου αποτελέσματος και όχι ως φόροι. Εναπόκειται, επομένως, στον εθνικό δικαστή να εφαρμόσει τις διατάξεις αυτές και, σε περίπτωση αμφιβολίας, να ζητήσει την ερμηνεία τους από το Δικαστήριο.

27. Συμπερασματικά, επιθυμώντας να συγκεφαλαιώσω τα σημεία που ανέπτυξα, όταν το προϊόν που προέρχεται από κράτος μέλος διέρχεται από μία περιοχή σε άλλη του ίδιου κράτους μέλους, τότε δεν συντρέχει η θεμελιώδης και απαραίτητη προϋπόθεση εφαρμογής των άρθρων 9 επ. της Συνθήκης. Η προϋπόθεση αυτή έγκειται στη διέλευση των συνόρων από ένα κράτος σε

άλλο²⁷. Στην περίπτωση που μας απασχολεί, τα ΓΥΔ, είτε πρόκειται για νήσους (Réunion, Μαρτινίκια, Γουαδελούπη) είτε όχι (Γουιάνα), αποτελούν «σύνορα» μόνον εφόσον το προϊόν προέρχεται από άλλο κράτος μέλος· δεν αποτελούν «σύνορα» οσάκις το προϊόν προέρχεται από άλλη περιοχή της Γαλλίας. Υπό την έννοια αυτή, στη δεύτερη περίπτωση η απαγόρευση δασμών και φόρων ισοδυνάμου αποτελέσματος δεν τυγχάνει εφαρμογής. Επαναλαμβάνω ότι αντίθετη άποψη ισοδυναμεί με οφθαλμαπάτη.

28. Πάντως, αναγνωρίζω ότι η επίλυση του ζητήματος όπως τίθεται από το γράμμα της Συνθήκης και τη νομολογία του Δικαστηρίου μπορεί να θεωρηθεί στην πράξη ως παράδοξη. Πράγματι, δεν διαφεύγει ακόμη και από τον αυστηρό νομικό το παράδοξο φαινόμενο της ενιαίας αγοράς όπου απαγορεύονται τα εμπόδια στις συναλλαγές μεταξύ Πορτογαλίας και Δανίας, ενώ δεν ενδιαφέρουν τα εμπόδια στις συναλλαγές μεταξύ Νεαπόλεως και νήσου Capri.

Πάντως, στο παράδοξο αυτό φαινόμενο δεν δίδει λύση και δεν θα μπορούσε να το

27 — Βλ., συναφώς, σε διαφορετική αλλ' εντασσόμενη στην αυτή λογική περίπτωση, τις προτάσεις που διατύπωσα στις 26 Απριλίου 1994 επ' ευκαιρία της υποθέσεως 130/93, Lemaire (Συλλογή 1994, σ. I-3215, I-3217), επί της οποίας το Δικαστήριο δεν έχει ακόμα εκδώσει την απόφασή του — υπόθεση αντικείμενο της οποίας ήταν η χρηματική επιβάρυνση που έληπτε τα εξαγόμενα βελγικά αγροτικά προϊόντα — όπου, λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι τα άρθρα 9 και 12 της Συνθήκης αφορούν αποκλειστικώς την απαγόρευση επιβαρύνσεως ισοδυνάμου προς δασμούς αποτελέσματος που πλήττουν τις συναλλαγές μεταξύ κρατών μελών, θεωρώ ως ασυμβίβαστη με τις εν λόγω διατάξεις εισφορά όπως είναι η βαλλομένη αν αφορά ταξαγόμενα σε τρίτες χώρες προϊόντα.

πράξει η Συνθήκη, ούτε η νομολογία του Δικαστηρίου αλλά, ασφαλώς, η λογική της συμμετρίας, η οποία δεν είναι άγνωστη ούτε στον λιγότερο ενημερωμένο νομοθέτη, όπως άλλωστε επιβεβαιώνει το ασυνήθιστο της υπό κρίση διαφοράς. Αφ' ης στιγμής ο δασμός επί των εισαγομένων προϊόντων καταργείται ως παράνομος, δεν αντιλαμβάνομαι, ειδικότερα, πώς ο νομοθέτης μπορεί να διατηρήσει σε ισχύ τον ίδιο δασμό επί των εγχωρίων προϊόντων. Επομένως, το μέτρο θεραπείας είναι *in rebus* και όχι ανεπιτήδευτη, υπερβολικά ανεπιτήδευτη, ανάγνωστη θεμελιώδους και αρκούνητως σαφούς κανόνα της Συνθήκης, όπως προτείνει με αποδεικτικό συλλογισμό η Επιτροπή, ανάγνωστη με την οποία δεν μπορώ εν πάση περιπτώσει να συνταχθώ.

Η ίδια άποψη της ενότητας του τελωνειακού εδάφους, η οποία αναφέρθηκε επανειλημμένα κατά τη διάρκεια της δίκης, μεταφράζεται σε εντυπωσιακή διατύπωση, η οποία, όμως, δεν μπορεί να αποσπαστεί από τη ρύθμιση της τελωνειακής ενώσεως της Συνθήκης. Η ρύθμιση αυτή, επαναλαμβάνω, αποσκοπεί στην κατάργηση των εμποδίων στις συναλλαγές μεταξύ κρατών μελών (με το άρθρο 12 αναφέρονται οι εισαγωγές και εξαγωγές) και όχι στις συναλλαγές μεταξύ περιφερειών ή κοινοτήτων εντός του ίδιου κράτους μέλους.

Κατόπιν αυτού, η εναλλακτική λύση θα συνίστατο στο να θεωρηθεί η κατάργηση των διαπεριφερειακών και διακοινοτικών δασμών ως προϋποτιθέμενη κατά το άρθρο 12. Πάντως, με τον τρόπο αυτό, θα ετίθετο υπό αμφισβήτηση πολυετής και μη αμφισβητούμενη νομολογία αφορώσα αμι-

γώς εσωτερικές καταστάσεις, όχι μόνον από άποψη τελωνειακής ενώσεως και κυκλοφορίας των αγαθών αλλά και από άποψη παροχής υπηρεσιών και γενικώς κυκλοφορίας των προσώπων.

Δεν νομίζω ότι το Δικαστήριο είχε την πρόθεση να υπαγορεύσει παρόμοια εναλλακτική λύση. Εξάλλου, δεν πρόκειται για κάποια αναγκαιότητα. Πράγματι, υπενθυμίζω απλώς ότι ο εθνικός δικαστής μπορεί πάντοτε να ελέγξει, ενόψει του εγχωρίου δικαίου, αν η μεταχείριση που επιφυλάσσεται στις επιχειρήσεις και στα εγχώρια προϊόντα εισάγει πράγματι δυσμενή μεταχείριση και αν και με ποιον τρόπο η δυσμενής αυτή μεταχείριση μπορεί και/ή πρέπει να καταργηθεί²⁸.

Διαχρονικά αποτελέσματα της αποφάσεως

29. Τέλος, η Γαλλική Κυβέρνηση ζητεί, σε περίπτωση αναγνώρισεως της ακυρότητας της αποφάσεως 89/688/ΕΟΚ, τα έννομα αποτελέσματα αυτής να περιοριστούν κατά χρόνο. Υπενθυμίζω συναφώς ότι τυχόν απόφαση του Δικαστηρίου αναγνωρίζουσα, στα πλαίσια προδικαστικού ερωτήματος, την ακυρότητα κοινοτικής πράξεως παράγει, καταρχήν, αναδρομικά αποτελέσματα, όπως ενδεχομένως απόφαση εκδιδόμενη στο πλαίσιο της διαδικασίας ακυρώσεως της ίδιας πράξεως²⁹.

28 — Βλ., επί του σημείου αυτού, την όλως πρόσφατη απόφαση της 16ης Ιουνίου 1994 στην υπόθεση C-132/93, Steen (Συλλογή 1994, σ. I-2715, ειδικότερα σκέψεις 8 έως 11).

29 — Βλ. την όλως πρόσφατη απόφαση της 26ης Απριλίου 1994 στην υπόθεση C-228/92, Roquette Frères (Συλλογή 1994, σ. I-1445).

Εξάλλου, δεν νομίζω ότι οι αρχές που εξαγγέλλονται με τη νομολογία του Δικαστηρίου σε θέματα κατά χρόνον περιορισμού των αποτελεσμάτων από την αναγνώριση, στα πλαίσια υποβολής προδικαστικού ερωτήματος, της ακυρότητας κοινοτικής πράξεως, όπως έχουν άλλωστε αναπτυχθεί σε σχέση ειδικότερα με τους κανονισμούς, παρέχουν στοιχεία ικανά να δικαιολογήσουν το αίτημα της Γαλλικής Κυβερνήσεως. Πράγματι, είναι δυσχερές να υποστηριχθεί ότι στην προκειμένη περίπτωση μπορεί να γίνει επίκληση λόγων συμφυών προς την ομοιόμορφη εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου εντός της Κοινότητας ή επιτακτικών λόγων ασφαλείας του δικαίου, προκειμένου να περιοριστούν τα αποτελέσματα από την απόφαση του Δικαστηρίου³⁰. Επίσης, μπορεί να υποστηριχθεί ότι η συλλογιστική που αναπτύχθηκε στην υπόθεση Legros, προκειμένου να αναγνωρισθεί το ασυμβίβαστο των εισπραττομένων επ' ευκαιρία των εισαγωγών από άλλα κράτη μέλη θαλασσιών διαπυλών τελών προς τις διατάξεις της Συνθήκης ΕΟΚ, θα μπορούσε να πυροδοτήσει ελάχιστα θεμελιούμενες αμφισβητήσεις ως προς το κύρος της διατηρήσεως του καθεστώτος τόσο υπό μορφή προσωρινού μέτρου όσο και με βάση κοινοτική πράξη.

30. Τούτου δοθέντος, δεν μπορεί να μη ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι το Δικαστήριο έκρινε, με την ευκαιρία εκείνη, ότι συνέτρεχαν οι περιστάσεις που επιτρέπουν κατ' εξαίρεση τον περιορισμό των αποτελεσμάτων ερμηνευτικής αποφάσεώς του. Ειδικότερα, κρίθηκε ότι θα προκαλούνταν αντικειμενικώς κατάσταση αβεβαιότητας ως προς το θεμιτό, από πλευράς κοινοτικού

δικαίου, του φόρου, αβεβαιότητας στην οποία συνέτειναν άλλωστε τα κοινοτικά όργανα, ειδικότερα με την έκδοση της αποφάσεως 89/688/ΕΟΚ, και πραγματικός κίνδυνος ανατροπής αναδρομικής του συστήματος χρηματοδοτήσεως της τοπικής αυτοδιοικήσεως στα ΓΥΔ, ενόψει του αυξημένου ρυθμού των εννόμων σχέσεων που συνήφθησαν καλοπίστως με βάση την κριθείσα ως εγκύριως ισχύουσα κανονιστική ρύθμιση. Με εξαίρεση όσους άσκησαν πριν από την ημερομηνία εκδόσεως της αποφάσεως του Δικαστηρίου ένδικη προσφυγή ή ισοδύναμη διοικητική ένσταση, αποκλείστηκε η περίπτωση οι διατάξεις της Συνθήκης περί φόρων αποτελέσματος ισοδυναμίου προς δασμούς να μπορούν να θεμελιώσουν ευθέως αξιώσεις επιστροφής των θαλασσιών διαπυλών τελών που είχαν καταβληθεί κατά την προηγηθείσα της ημερομηνίας εκδόσεως της αποφάσεως περίοδου.

31. Λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι το άρθρο 4 της αποφάσεως 89/688/ΕΟΚ περιορίζεται στο να επιτρέψει τη διατήρηση σε ισχύ του υφισταμένου εθνικού συστήματος των θαλασσιών διαπυλών τελών και, αφετέρου, ότι για τους προαναφερθέντες λόγους τα αποτελέσματα από την απόφαση στην υπόθεση Legros, η οποία αναγνώρισε το ασυμβίβαστο του συστήματος αυτού προς τις διατάξεις της Συνθήκης, περιορίστηκαν στην ημερομηνία εκδόσεως της αποφάσεως, νομίζω ότι θα ήταν αμετροεπές να επιλεγεί ημερομηνία προγενέστερη των αποτελεσμάτων από την ενδεχόμενη αναγνώριση της ακυρότητας της αποφάσεως 89/688/ΕΟΚ.

32. Ενόψει των σκέψεων που προηγήθηκαν, αν το Δικαστήριο προτίθεται να υιοθετήσει

30 — Επί του σημείου αυτού, πέραν της αποφάσεως στην υπόθεση Roquette Frères που προαναφέρθηκε στην προηγούμενη υποσημείωση, βλ. περαιτέρω τις αποφάσεις της 15ης Οκτωβρίου 1980 στην υπόθεση 4/79, *Providence agricole de la Champagne* (Συλλογή τόμος 1980/III, σ. 95, σκέψεις 44 έως 46), στην υπόθεση 109/79, *Maiseries de Beauce* (Συλλογή τόμος 1980/III, σ. 147, σκέψεις 44 έως 46), και στην υπόθεση 145/79, *Roquette Frères* (Συλλογή τόμος 1980/III, σ. 153, σκέψεις 51 έως 53). Βλ., επίσης, την απόφαση της 27ης Φεβρουαρίου 1985 στην υπόθεση 112/83, *Παράγωγα αραβοσίτου* (Συλλογή 1985, σ. 719, σκέψη 17).

τις προτάσεις μου σε σχέση με τη μη εφαρμογή των άρθρων 9 επ. στις γαλλογαλλικές συναλλαγές, δεν είναι αυτονόητο ότι μπορεί να περιοριστεί στην απάντηση επί του ερωτήματος που του υπέβαλε το *cour d'appel de Paris*, όπως αυτό είναι διατυπωμένο.

Πράγματι, στην εκκρεμούσα ενώπιόν του δίκη αντικείμενο της διαφοράς ήταν η εισπραξη των θαλασσίων διαπυλίων τελών αποκλειστικώς επί των γαλλικής προελεύσεως εμπορευμάτων, ενώ το ερώτημα ως προς το κύρος του άρθρου 4 της αποφάσεως 89/688/ΕΟΚ δικαιολογούνταν από τη δικανική πεποίθηση ότι, ενόψει της αποφάσεως στην υπόθεση *Legros*, και στην περι-

πτωση αυτή η εισπραξη ήταν ασυμβίβαστη προς τη Συνθήκη.

Δεδομένου ότι τούτο δεν έχει θεμελιωθεί στην πραγματικότητα, ενόψει του πνεύματος συνεργασίας μεταξύ Δικαστηρίου και εθνικών δικαστών, πρέπει να δοθεί μία απάντηση, η οποία να είναι λυσιτελής για το *cour d'appel de Paris*, όσον αφορά τον ορισμό της διαφοράς που τέθηκε υπόψη του, απάντηση που πρέπει κατ' ανάγκη να περιλαμβάνει ακόμη και για τον δικαστή αυτόν το θέμα της μη εφαρμογής της απαγορεύσεως φόρων αποτελέσματος ισοδυνάμου προς δασμούς στις αμιγώς γαλλικές συναλλαγές.

33. Κατόπιν αυτού, προτείνω να δοθούν οι ακόλουθες απαντήσεις στα προδικαστικά ερωτήματα που αποτέλεσαν αντικείμενο των συναφών δικών:

- «1) Το άρθρο 4 της αποφάσεως 89/688/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 22ας Δεκεμβρίου 1989, σχετικά με το καθεστώς που διέπει τα θαλάσσια διαπύλια τέλη, είναι άκυρο.
- 2) Η αναγνώριση της ακυρότητας του άρθρου 4 της αποφάσεως 89/688/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 22ας Δεκεμβρίου 1989, δεν επιτρέπει τυχόν αμφισβήτηση της εισπραξέως των θαλασσίων διαπυλίων τελών που πραγματοποιήθηκε εκ μέρους των γαλλικών αρχών κατά την προ της 16 Ιουλίου 1992 περίοδο, με εξαίρεση τα δικαιώματα εκείνων που άσκησαν ένδικη προσφυγή ή ισοδύναμη διοικητική ένσταση προς επιστροφή πριν από την ημερομηνία αυτή.
- 3) Η απαγόρευση φόρων αποτελέσματος ισοδυνάμου προς δασμούς επί των εισαγομένων προϊόντων δεν εφαρμόζεται επί φόρου εισπραττομένου από κράτος μέλος κατά την εισαγωγή σε περιοχή του κράτους εμπορευμάτων προελεύσεως άλλων περιοχών του ίδιου κράτους.»